

УДК 336.11

Гладченко Лідія Петрівна,
канд. екон. наук, доц., доцент кафедри фінансів,
докторант ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)
E-mail: gladchenkolp@ukr.net

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУСПІЛЬСТВА

АНОТАЦІЯ. Мета даного дослідження полягає у встановленні основних змін, які відбуваються у розумінні сутності та практиці управління державними фінансами під впливом інституційних перетворень у сучасному українському суспільстві. Для її досягнення потрібно: по-перше, окреслити ключові суспільні трансформації та інституційні зміни, які мають вплив на державні фінанси; по-друге, виявити ті світоглядні підходи, які визначають уявлення про сутність державних фінансів у вітчизняній науці; по-третє, визначити базові відмінності між державними та публічними фінансами, а також розкрити основні підходи до дослідження публічних фінансів у західній фінансовій науці; по-четверте, обґрунтувати інституційні зміни, що відбуваються у сфері державних фінансів під впливом трансформацій в українському суспільстві. За підсумками проведеної роботи сформульовані висновки щодо напрямків розвитку теорії і практики державних фінансів, які є результатом впливу суспільних трансформацій, що нині переживає Україна.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: державні фінанси, публічні фінанси, урядові фінанси, фінанси державного сектору, фіскальна консолідація.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні Україна переживає складний етап суспільних перетворень. Він стосується, з одного боку, продовження її становлення як суверенної держави, а з іншого — розбудови засад демократії, формування громадянського суспільства. Розвиток фінансової науки, як і будь-якої іншої наукової галузі, безпосередньо пов'язаний із потребами практики. Фундаментальне значення для фінансової теорії мають розвиток держави, практика функціонування державного механізму, специфіка побудови державної влади, організація та особливості взаємодії державних органів тощо. Вони безпосередньо позначаються на фінансовій науці, оскільки визначають характер формування і використання державою фінансових ресурсів, що є предметом наукових досліджень. З цієї причин належне розуміння теоретичних концепцій, вироблення нових поглядів і підходів у науці потребує розгляду тих питань, які, на перший погляд, зда-

валося б є поза межами предмету фінансової науки — сутність і межі держави, поняття суспільства, інституційна структура національної економіки і т. д.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державних фінансів України досліджує широке коло вітчизняних учених, серед яких І. Луніна, О. Лютий, О. Молдаван, Ц. Огонь, В. Опарін, В. Федосов, І. Чугунов та інші. Їх роботи базуються на широкому використанні, перш за все, традиційної для української фінансової науки методології досліджень. Вона виходить з позицій концепції процесу розширеного відтворення, а також враховує низку західних концепцій: кейнсіанську теорію, теорію суспільних благ, суспільного вибору, концепцію провалів ринку, екстерналій, фіскального федералізму тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Фінансова наука і практика безпосередньо залежать від розвитку інституту держави. Наразі процеси становлення України як суверенної держави, розвиток державної влади, конституційні засади її розбудови, формування громадянського суспільства у частині його взаємодії з інститутом держави виявилися «відірваними» від теорії і практики державних фінансів. У сучасних наукових дослідженнях в Україні недостатньо уваги приділяється саме фундаментальним основам функціонування державних фінансів, особливо тим, які формуються і змінюються під впливом розвитку самої держави як провідного інституту життєдіяльності суспільства.

Формулювання мети і завдань дослідження. Мета даного дослідження полягає у встановленні основних змін, які відбуваються у розумінні сутності та практиці управління державними фінансами під впливом інституційних перетворень у сучасному українському суспільстві. Для цього потрібно виконати такі завдання. *По-перше*, окреслити ключові суспільні трансформації та інституційні зміни, які мають вплив на державні фінанси. *По-друге*, виявити ті світоглядні підходи, які визначають уявлення про сутність державних фінансів у вітчизняній науці. *По-третє*, визначити базові відмінності між державними та публічними фінансами, а також розкрити основні підходи до дослідження публічних фінансів у західній фінансовій науці. *По-четверте*, обґрунтувати інституційні зміни, що відбуваються у сфері державних фінансів під впливом трансформацій в українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Унаслідок суспільних трансформацій, які наразі відбуваються в Україні, актуалізувалися питання вдосконалення теорії і практики державних фінансів. Розбудова державності і демократичний поступ українського суспільства висунули на перший план низку важливих питань, ключовими серед яких є такі:

- відділення у свідомості людей двох фундаментальних понять — «держава» і «суспільство»;
- формування інституту публічної влади в умовах становлення громадянського суспільства;
- розвиток інституту державної влади в напрямку подальшого утвердження принципу розподілу влади на відносно самостійні гілки — законодавчу, виконавчу й судову, який здатний унеможливити її узурпацію та монополізацію;
- пошук шляхів впливу громадянського суспільства на функціонування державної влади.

У фінансовій науці розуміння змісту державних фінансів і їх особливостей безпосередньо залежить від розуміння того, що являє собою держава. Її природа впливає на характер фінансових відносин, а межі і сфера функціонування — на змістовне наповнення державних фінансів. У даному дослідженні ми зупинимось лише на одному з питань — співвідношенні держави і суспільства. Це дозволить, насамперед, встановити межі державних фінансів.

На теренах пострадянського простору панують уявлення про державу як інститут, який фактично тотожний суспільству. На підтвердження цієї тези можна навести вирази, які широко вживаються як у побуті, так і в наукових джерелах: «ми живемо в державі», «економіка держави», «суспільний сектор економіки», «бюджет країни», «Україні надали кредит» тощо¹. Що є джерелом уявлень, в яких фактично відбувається зрощування «держави» і «суспільства»?

У філософсько-політичній думці сформувалося два фундаментальні погляди на державу, які сягають своїм корінням до праць видатних давніх філософів — Платона та Аристотеля [1, с. 338]. Традиція суспільно-політичної думки, яка виходить з ідей Платона та його «Держави», ідеалізує цей інститут, його всеосяж-

---

¹ Коректно було б говорити так: «ми живемо в країні», «національна економіка», «державний сектор економіки», «бюджет держави», «Уряду України надали кредит».

ність і можливості. Держава, так би мовити, «освячує» усі інституції, які утворюються в суспільстві (через законодавче регулювання і органи державного нагляду), а вони, таким чином, стають тією чи іншою мірою підконтрольними державі. Сама держава є фактично всеосяжним інститутом. Звідси виникає сприйняття суспільства як поняття тотожного державі. Ці ідеї надзвичайно близькі соціалістичним концепціям, у тому числі й марксизму, який був ідеологічним підґрунтям радянського суспільства.

Інша традиція пов'язана із ідеями Аристотеля, який не ідеалізував всеосяжність держави. Держава — не тотожна суспільству, яке ширше і більш різноманітне, ніж сам інститут держави. Саме такі уявлення про державу нині панують у західній культурі. Багато вчених-інституціоналістів навіть висловлюють думку, що здатність суспільства до самоорганізації поза межами інституту держави є визначальною передумовою його життєздатності та ефективності.

Сучасні погляди, які панують у суспільно-політичній думці розвинених країн, виходять із того, що життєдіяльність суспільства відбувається завдяки функціонуванню держави як особливої сукупності державних органів, влада яких через легітимні закони поширюється на населення, що проживає на певній території, обмеженій державними кордонами, а також завдяки іншим формам його самоорганізації. До «недержавних» форм, у яких може організаційно функціонувати суспільство, належать: громадські організації, політичні партії, профспілки, церква, добровільні об'єднання громадян, добротинні організації, приватні фірми тощо. Всі вони набувають легітимності через різні процедури, які законодавчо встановлює держава (наприклад, державна реєстрація, ліцензування діяльності тощо). Таким чином держава виявляє себе як найвища і всеосяжна форма організації суспільства. Ніщо не може легітимно функціонувати в межах її кордонів, якщо це безпосередньо не дозволено нею. Але при цьому самі ці інституції не є державою, утворюються й розвиваються не з її ініціативи, а тому ототожнювати «суспільство» і «державу» не можна.

Під впливом змін у світоглядних орієнтирах поступово відбувається удосконалення понятійно-термінологічного апарату фінансової науки. Зокрема, цілком очевидно, що використовувати «суспільні фінанси» як синонім «державних фінансів» некорект-

но; поняття «державний борг» і «національний борг» є різними за своїм змістом; «державний бюджет» не є бюджетом країни.

Важливим наслідком пошуку меж держави, а отже і рамок державних фінансів є відповідь на питання, чи обмежується держава лише загальнодержавним рівнем управління? Якщо відповідь «так», тоді із сфери державних фінансів «вилучаються» місцеві фінанси. Навпаки, у випадку, коли місцева влада розглядається як частина державної влади, тоді й місцеві фінанси належать до сфери державних фінансів. Але в умовах реальної фінансової самостійності та політичної автономності місцевого самоврядування виникають дискусії щодо того, чи є воно складовою державної влади. Отже, проблема встановлення змістовних меж «держави» є дискусійним питанням, яке не має однозначного вирішення. Звідси й відсутність однозначного трактування питання про визначення складових елементів державних фінансів.

Значний вплив на вітчизняну фінансову науку здійснили і продовжують здійснювати нині марксистські теоретичні ідеї. Розглянемо два приклади, один із яких пов'язаний із теоретичною моделлю розширеного відтворення, а інший — із вченням про базис і надбудову. Українська фінансова наука пов'язує сутність фінансів з процесом розширеного відтворення, визначаючи їх як специфічні економічні відносини, які виникають у процесі розподілу вартості продукту [2; 3]. Відповідно визначаються й функції фінансів — розподільна й контрольна, а також їхнє суспільне призначення — забезпечити розподіл вартості продукту. В рамках зазначеної моделі проводиться теоретичний аналіз функціонування фінансів у переважній більшості вітчизняних досліджень.

«Розширене відтворення» за своєю сутністю орієнтоване на все зростаючі масштаби діяльності. Але сучасний світ, який рухається шляхом інноваційного розвитку, орієнтується на потреби майбутніх поколінь і прагне зберегти заради них природний ресурсний потенціал і довкілля, більшою мірою схильний до інтенсивних, а не екстенсивних змін, а також до самообмеження у використанні ресурсів. Відповідно фундаментальні теоретичні питання державних фінансів для відповідності сучасним викликам цивілізаційного розвитку мають вийти за рамки «процесу розширеного відтворення» й орієнтуватися на інші моделі дослідження економіки та фінансів. Крім того, в моделі розширеного відтворення з поля зору випадають зміни, які відбуваються в

сфері суспільно-політичного життя, розвитку державного управління, процеси ухвалення рішень.

Вчення К. Маркса про базис і надбудову суспільства й досі має значний вплив на науковий світогляд українських науковців. Відповідно до цієї моделі суспільства виробнича сфера економіки розглядається як базис його функціонування. Він забезпечує виробництво продукту. Тому до сектору економіки можуть бути віднесені виключно підприємства виробничої сфери. Розуміння сектору економіки із зазначених вище позицій позначається на фінансовій теорії. Так, під «фінансами державного сектору економіки» фактично розуміють фінанси державних підприємств [3]. За такого підходу із державного сектору виключаються бюджетна система, позабюджетні цільові фонди держави, а також бюджетні установи, які надають безоплатні послуги населенню. Отже, сфера функціонування державних фінансів виявляється більшою, ніж фінанси державного сектору. Такі уявлення вже давно не відповідають сучасному розумінню виробництва і продуктивної праці. У сучасній економічній теорії і на практиці продуктивною вважається праця як у матеріальній сфері, так і в сфері послуг, обидві вони виробляють суспільний продукт. Інакше кажучи, фінанси державного сектору, виходячи із сучасних економічних концепцій, — це не тільки фінанси державних підприємств, а й фінансові відносини бюджетних установ, бюджети та позабюджетні цільові фонди держави, тобто вся сфера держаних фінансів. Як висновок, можна зазначити, що панування у вітчизняній фінансовій науці марксистських теоретичних концепцій стримує розвиток фінансової науки, її прикладну значимість.

Інституційні трансформації українського суспільства відбуваються з розвитком національної держави і супроводжуються становленням інституту державної влади. Це, на нашу думку, має визначальний вплив на державні фінанси. Тривалий час Україна перебувала у складі імперій — Російської, Австро-Угорської, радянської. Абсолютна влада монарха і партійна влада СРСР не мають нічого спільного із демократичними засадами функціонування публічної влади [4, с. 78—79]. Тому вплив останньої на державні фінанси доцільно розглянути, спираючись на західний досвід.

У 17 ст. у європейських країнах почалася хвиля буржуазних революцій. Кінець епохи феодалізму і влади монарха (абсолют-

ної чи обмеженої), прихід до влади буржуазії започаткував формування публічної влади як основи функціонування держави. Якщо грошове господарство монарха, його казна слугували джерелом задоволення не тільки його особистих потреб, а й виконання державних функцій, то публічна влада, яка базувалася на принципах виборності, не могла спиратися на особисті доходи осіб, які обиралися на державні посади. Вона мусила спиратися на джерела доходів, які мало надати їй суспільство. Крім того, витрачання органами влади отриманих фінансових ресурсів спрямовується на задоволення суспільних потреб, а не на особисті інтереси осіб, що знаходяться при владі. Якщо дана умова порушується, то це є свідченням вкрай негативних тенденцій, пов'язаних із розвитком корупції.

Публічні фінанси за своїм історичним походженням, за своєю сутністю безпосередньо пов'язані з публічною владою, тоді як державні фінанси «ігнорують» зв'язок з владою. Якщо публічні фінанси існують лише в умовах публічної влади і демократії, то державні фінанси можуть існувати і у часи рабовласництва, і в умовах диктатури. Показовим є формулювання предмету фінансової науки в дореволюційній Росії [5, с. 16; 6, с. 867]. Він визначався як способи добування і витрачання матеріальних засобів публічними союзами, серед яких називали державу і громади. Завдяки введенню публічних союзів до визначення поняття фінансів можна було уникнути категорії «публічні фінанси», сформулювавши натомість категорію «державні фінанси». Необхідність цього є очевидною з огляду на характер влади в Російській імперії — абсолютну монархію, за панування якої про публічні фінанси не могла йти мова. Те саме вірно й по відношенню до радянської влади, яка була партійною, а не публічною.

Якщо в основу визначення фінансів покласти не публічні союзи (в першу чергу державу), а публічну владу, то це дозволяє вирішити проблему місцевих фінансів як складової державних фінансів (їх включення до складу державних фінансів є дискусійним з огляду на самостійний характер місцевого самоврядування). Віднесення місцевих фінансів до публічних фінансів, виходячи з владного критерію, не є суперечливим, оскільки і державна влада, і місцеве самоврядування за умов демократії мають публічний характер.

Сучасна західна теорія публічних фінансів широко звертається до дослідження демократичних засад розвитку суспільства. Видатний шведський економіст К. Віксель вважається одним із засновників теорії публічних фінансів і фактично є родоначальником теорії суспільного вибору. Він довів, що виявити уподобання платників податків, визначити напрями використання державою коштів і організувати ефективне забезпечення суспільних благ можливо лише за умов демократії, оскільки тільки у демократичному виборчому процесі це й можливо зробити [7, с. 36]. Нерозробленість питань у галузі теорії влади та нерозвиненість демократії призводять до того, що в традиційній для України теорії державних фінансів дані питання належно не досліджені.

Всесвітньо відомий американський економіст, лауреат нобелівської премії з економіки Дж. Б'юкенен у ході дослідження публічних фінансів в умовах демократії дійшов висновку про необхідність розроблення конституційних правил, які обмежують конкретні політичні заходи і законодавчі процедури. Лише конституційний рівень здатний забезпечити ефективне управління бюджетом і фінансову відповідальність уряду і політиків. Вітчизняна теорія державних фінансів, базуючись на моделі розширеного відтворення, взагалі питання будь-яких свідомих обмежень фактично не розглядає, оскільки така постановка питання виходить за рамки даної моделі.

Нині в Україні відбувається утвердження публічної влади. Її розвиток висунув на перший план дві важливі для державних фінансів проблеми:

- 1) ефективний розподіл влади на відносно самостійні гілки — законодавчу, виконавчу й судову;
- 2) пошук шляхів впливу громадянського суспільства на функціонування державної влади.

Для теорії фінансів особливе значення має виконавча гілка влади, яка здійснює управління державними фінансами. В умовах розбудови секторної економіки, в якій, зокрема, формуються інституційні сектори економіки, органи виконавчої влади виступають саме тими інституціями, які визначають структуру урядового сектору. В українській системі національних рахунків використовується така його назва — «сектор загального державного управління». Масмо зауважити, що державне управління — це не інституційна одиниця, і вживати цей термін для назви сектору є некоректним, оскільки методологія системи національних рахун-

ків поклала в основу структуризації національної економіки саме інституційну одиницю. Доречним було б використати назву урядовий сектор. Разом з тим, історично склалося так, що поняття уряд, яке ще на початку ХХ століття в Російській імперії розглядалося як сукупність органів виконавчої влади [8, с. 864—868], протягом періоду панування радянської влади було зведено до вищого органу виконавчої влади. Нині в Україні під урядом називають тільки Кабінет міністрів України.

Для державних фінансів таке розуміння уряду звужує можливості розвитку категоріально-понятійного апарату. Зокрема, для західної фінансової теорії і практики звичайними поняттями є «урядові фінанси», «урядові запозичення», «бюджет центрального уряду», «урядовий борг», «урядові цінні папери». Вони створюють професійну фінансову мову для аналізу інституційної економіки. У зв'язку з цим можна стверджувати, що становлення публічної влади, яка базується на принципі розподілу її на відносно самостійні гілки, сприятиме розвитку теорії держави і права та неодмінно позначиться на фінансовій науці і, зокрема, на виділенні в ній категорії «урядові фінанси».

Новим викликом для розвитку української держави стала об'єктивна необхідність формування інститутів громадянського суспільства, які здатні ефективно впливати на функціонування державної влади і контролювати її. Цілком очевидно, що держава має слугувати суспільству, а не навпаки. Дані суспільні трансформації неодмінно позначаються на державних фінансах. Можна виділити такі напрями такого впливу:

- 1) запровадження інструментів, які забезпечують прозорість і відкритість державних фінансів;
- 2) формування безпосереднього зв'язку між ефективністю управління державними фінансами і результатами демократичних виборів;
- 3) розроблення інструментів впливу громадянського суспільства на функціонування державних фінансів.

Україна вже має певний досвід у запровадженні законодавства, правил і процедур, які забезпечують прозорість державних фінансів [9]. Законодавство про інформацію, забезпечення доступу до публічної інформації, норми щодо оприлюднення Закону про Державний бюджет України та рішення про місцеві бюджети, звітності про виконання бюджету тощо є першими кроками у цій сфері.

Особливий інтерес сьогодні становить пошук дієвих інструментів впливу громадянського суспільства на управління державними фінансами. Так, громадяни можуть впливати на сферу державних фінансів через місцеві референдуми, які дозволяють виявити суспільну думку з питань оподаткування, пріоритетів бюджетних видатків, підвищення соціальних стандартів, здійснення місцевих запозичень. Крім того, важливими для ефективного управління бюджетними коштами можуть бути громадські слухання, круглі столи, конференції тощо, до яких залучається широке коло громадських організацій, професійних об'єднань, окремі особи з активною громадською позицією. Для забезпечення дієвості співпраці між інститутами громадянського суспільства і державною владою в законодавстві мають бути передбачені норми, які регламентують порядок обов'язкового врахування її результатів. Наприклад, організація громадських слухань проекту бюджету та врахування їх результатів в умовах громадянського суспільства є обов'язковим етапом бюджетного процесу в розвинених демократичних країнах. Запровадження такої практики є доцільним і в Україні.

Низька якість управління державними фінансами і несприятлива макроекономічна ситуація призвели до жорсткої централізації не тільки бюджетних коштів на загальнодержавному рівні, але й самого процесу ухвалення бюджетних рішень. Крім того, відбулося накопичення бюджетної заборгованості, суттєве приховане недофінансування бюджетної сфери, значне поглиблення бюджетного дефіциту, різке зростання державного боргу. Все це викликало необхідність проведення фіскальної консолідації, і в першу чергу проведення заходів щодо збалансування державних фінансів. Раніше Україна не розробляла і не проводила цілеспрямованих програм такого типу. Даний інструмент є традиційним для країн ЄС, починаючи із середини 1990-х років. Застосування програм фіскальної консолідації спрямоване на подолання бюджетних дефіцитів, значне скорочення державного боргу, а отже мінімізацію фіскальних ризиків для забезпечення стабільності єдиної європейської валюти. Інституційні зміни, що відбуваються у зв'язку з необхідністю оптимізації рівня оподаткування, складу і структури видатків бюджетів усіх рівнів, запровадження фіскальних правил щодо кількісних параметрів бюджетного дефіциту і державного боргу мають позитивні наслідки передусім у довгостроковій перспективі.

Уряд України, запроваджуючи антикризову програму навесні 2014 р., зробив акцент лише на деяких заходах фіскальної консолідації — підвищення податків (перш за все, акцизів), скорочення широкого кола бюджетних видатків, запровадження режиму жорсткої економії. Разом з тим, у вітчизняному бюджетному законодавстві бракує дієвих фіскальних правил, які здатні ефективно впливати на фіскальну дисципліну у сфері державних фінансів [10].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У підсумку можна стверджувати, що інституційні трансформації українського суспільства, які пов'язані з розвитком демократії, формуванням публічної влади, становленням правової держави і громадянського суспільства, позначаються на теорії і практиці державних фінансів. Під їх впливом розвивається і вдосконалюється понятійно-термінологічний апарат фінансової науки, а також практика управління державними фінансами. Актуальними процесами, зумовленими інституційними в Україні, є подальше впровадження інструментів прозорості і відкритості державних фінансів, а також вироблення напрямів впливу громадськості на державні фінанси.

Бібліографічний список

1. Консерватизм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. — К.: В.Д. «Простір», «Смолоскип», 2008. — 788 с.
2. Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 576 с.
3. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. — К.: КНЕУ, 2005. — 240 с.
4. Халипов В. Ф. Наука о власти. Кратология: Учебное пособие / В.Ф. Халипов — М.: ОСЬ-89, 2002. — 448 с.
5. Озеров И. Х. проф. Основы финансовой науки / Выпуск II. Изд-е 4-е, дополненное. — М.: Типография Т-ва И.Д. Сытина, 1914. — 364 с.
6. Энциклопедический словарь. Том 70. — СПб.: Акц. общ. Брокгауз—Эфрон, 1902.
7. Б'юкенен, Джеймс М., Масгрейв, Річард А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: Два протилежних бачення держави: Пер. з англ./ Дж. М. Б'юкенен, Р. А. Масгрейв. — К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004. — 175 с.

8. Энциклопедический словарь. Том 48. — СПб. Акц. общ. Брокгауз — Эфрон, 1902.

9. *Гладченко Л. П.* Прозорість державних фінансів як передумова ефективності державного управління / Л. П. Гладченко // Ринок цінних паперів України — 2011. — № 3—4. — С. 35—41.

10. *Гладченко Л. П.* Критичний погляд на фіскальні правила діяльності уряду в українському бюджетному законодавстві / Л. П. Гладченко // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць / [відп.ред. А.М. Мороз] — К.: КНЕУ, 2012. — Вип. 19. — 392 с.

References

1. Konservatyzm: Antologiya. [Conservatism: Anthology] 2 vyd. / Uporyad. O. Protsenko, V. Lisovyi. — K.: V.D. «Prostir», «Smoloskyp» (2008). — 788 p. [In Ukrainian]

2. *Yuhymenko, P. I., Fedosov, V. M., Lazebnyk, L. L.* ta in. Teoriya finansiv [The theory of finance]: Pidruchnyk / Za red. prof. V. M. Fedosova, S. I. Yuriya. — K.: Tsentr uchbovoi literatury (2010). — 576 p. [In Ukrainian]

3. *Oparin V.* Finansova systema Ukrainy (teoretyko-metodolohichni aspekty) [Financial system of Ukraine (theoretical and methodological aspects)]: Monografiya. — K.: KNEU (2005). — 240 p. [In Ukrainian]

4. *Khalipov V. F.* Nauka o vlasti. Kratologiya [Science of power. Cratology]: Uchebnoe posobie / V. F. Khalipov. — M.: OS-89 (2002). — 448 p. [In Russian]

5. *Ozerov I. Kh.*, prof. Osnovy finansovoy nauki [The basics of financial science] / Vypusk II. Izd. 4, dopolnennoe. — M.: Tipografia T-va I. D. Sytina (1914). — 364 p. [In Russian]

6. Entsyklopedicheskiy slovar [Encyclopedic dictionary]. Tom 70. — SPb. Akz. obsch. Brokgauz — Efron (1902). [In Russian]

7. *Buchanan James M., Musgrave Richard A.* Suspilni finansy i suspilnyi vybir: dva protylezhnykh bachennya derzhavy [Social finance and social choice: two opposite views of the state]. Per. z angl. / J. M. Buchanan, R. A. Musgrave. — K.: Vyd. dim «KM Akademiya» (2004). — 175 p. [In Ukrainian]

8. Entsyklopedicheskiy slovar [Encyclopedic dictionary]. Tom 48. — SPb. Akz. obsch. Brokgauz — Efron, 1902. [In Russian]

9. *Gladchenko L. P.* Prozorist derzhavnykh finansiv yak peredumova efektyvnosti derzhavnogo upravlinnya [Clarity of public finance as precondition of state management effectiveness] / L. P. Gladchenko // Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy, №3-4. — 2011. — P. 35-41. [In Ukrainian]

10. Gladchenko L. P. Krytychnyi poglyad na fiskalni pravyla diyalnosti uryadu v ukrainskomu budzhetnomu zakonodavstvi [The critical view on fiscal rules of government practice in ukrainian budgetary legislation] / L. P. Gladchenko // *Finansy, oblik i audyt; zb. nauk. prats., Vyp. 19.* / [vidp. red. A.M. Moroz] — K.: KNEU (2012). — 392 p. [In Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 6 травня 2014 р.

УДК 336.11

Гладченко Лидия Петровна,
канд. экон. наук, доц., доцент кафедры финансов,
докторант ГВУЗ «КНЭУ имени Вадима Гетьмана»
(03680, Украина, Киев, проспект Победы, 54/1)
E-mail: gladchenkolp@ukr.net

ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ФИНАНСЫ В УСЛОВИЯХ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ ОБЩЕСТВА

АННОТАЦИЯ. Цель данного исследования состоит в определении основных изменений, которые происходят в понимании сущности и в практике управления государственными финансами под влиянием институциональных трансформаций современного украинского общества. Для ее достижения необходимо: во-первых, определить ключевые общественные трансформации и институциональные изменения, которые имеют влияние на государственные финансы; во-вторых, раскрыть те мировоззренческие подходы, которые определяют представления о сущности государственных финансов в отечественной науке; в третьих, установить базовые отличия между государственными и публичными финансами, а также раскрыть основные подходы к исследованию публичных финансов в западной финансовой науке; в четвертых, обосновать институциональные изменения, которые происходят в сфере государственных финансов под влиянием трансформаций в украинском обществе. По результатам проведенной работы сформулированы выводы относительно направлений развития теории и практики государственных финансов, которые являются результатами влияния общественных трансформаций, переживаемых ныне в Украине.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: государственные финансы, публичные финансы, правительственные финансы, финансы государственного сектора, фискальная консолидация.

UDC 336.11

Gladchenko Lidia Petrivna,
Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of Department of finance,
Doctorate Kyiv National Economic
University named after Vadym Hetman
(pr. Peremogy, 54/1, Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: gladchenkolp@ukr.net

PUBLIC FINANCE IN TERMS OF SOCIETY INSTITUTIONAL TRANSFORMATIONS

ABSTRACT. The purpose of the research is to define principal changes that occur in understanding the essence and management practice of public finance under the influence of institutional transformations in the modern Ukrainian society. For achieving the goal it is necessary to: firstly, outline key social transformations and institutional changes that have impact on the public finance; secondly, detect the ideological approaches that determine the notion of public finance in domestic science; thirdly, identify the basic distinctions between public and open finance and also disclose the main approaches to investigation of open finance in the western financial science; fourthly, justify institutional changes that occur in the sphere of public finance under the influence of transformations in Ukrainian society. The conclusions on directions of developing public finance theory and practice are made on the basis of the research conducted. The directions mentioned is the result of influence of social transformations that Ukraine is going through currently.

KEY WORDS: public finance, open finance, government finance, finance of public sector, fiscal consolidation.